

כיצד יש להכין מין תבלין ידוע בשם "חילבה" בפסח, ובגדרי איסור חוזר וניעור לפי מנהגינו

שאלה: כיצד יש לנהוג בפסח בהכנת מין תבלין ידוע אצלנו בשם "חילבה" באופן שלא יהיה בו שום חשש חמץ וחוזר וניעור:

לחילבה בצבעה ובצורתה וניכרת היטב החושה אל העין לכל מי שבורר את החילבה כראוי וכאשר עינינו רואות, אבל לאחר שנטחן עד אשר דק תו אינה ניכרת כלל ושפיר שייך בה תורת ביטול, כדי לצרף דעת הסוברים דאינו חוזר וניעור-בפסח:

אם צריך גם להשרות את החילבה קודם פסח :
ולכאורה נראה דלא מהני עצה זו לטחון בלבד קודם פסח, אלא אם כן ישרה את החילבה גם כן כמו שרגילים לפני הטחינה או לאחריה, קודם פסח, כי לפני השרייה אין החיטה חמץ כלל והיא היתר גמור וכיצד תתבטל או אמנם לאחר ההתבוננות נלע"ד עיקר דאף בלא שרייה שייך בה ביטול להסוברים דאינו חוזר וניעור, שהרי הם למדו דין זה דאינו חוזר וניעור מהמשנה בכלאים פ"ט מ"א צמר גמלים וצמר רחלים שטרפן זה בזה אם רוב גמלים מותר לערב עמהם פשתן, וכמ"ש המרדכי בפסחים פרק כל שעה רמז תקנ"ד תקנ"ה, ובשו"ת הר"ן סימנים נ"ז ו- נ"ט, ובפר"ח סי' תמ"ז ס"ד, ובביאור הגר"א שם, והתם נמי הצמר הוא היתר גמור, ולא מסתברא לחלק דשאני חיטה דלאו שם חמץ עלה כלל ואף אם היה עכשיו פסח, ולבתר דהחמיצה בפסח פנים חדשות באו לכאן, והדעת נותנת דבכל גוונא בטלה דומיא דכלאים, דהתם נמי צמר רחלים לחודיה לעולם הוא היתר גמור ולא אסרה תורה אלא לחברו עם פשתן, ואפ"ה הוא בטל בצמר גמלים ואינו חוזר וניעור, ואם נבוא למדה זו לחלק כדלעיל, אף אנו נאמר דשאני שעטנו דאיסורו נוהג לעולם משא"כ חמץ שלפני פסח אין נוהג בו איסור כלל, וכמו שחילק הפר"ח שם ובשו"ת מהרי"ל סי' רי"ד אליבא דמ"ד חוזר וניעור [וע"ע בביאור הגר"א סי' תמ"ז אות כ"א], אלא ודאי דלהסוברים דבטל ואינו חוזר וניעור הוא בכל גוונא, שוב שמחתי לראות אח"כ שכן כתב בהדיא מהר"ש חבשוש בעל "שושנת המלך" בתשובה שנדפסה בספר "ארחות שלמה" דף ל"ד, להתיר גם באופן כזה אליבא דהסוברים אינו חוזר וניעור ע"ש, וצריך עוד לעיין בדברי הר"ן בנדרים דף נ"ב ע"א ובדף נ"ט ע"ב ד"ה שאני ובתשובתו שבסימן נ"ז הנו"ל ודוק, אח"כ ראיתי שבספרי רבני זמנינו דנו בענין זה [שו"ת "מקראי קודש" סימן צ"ח ע"ש שמתיר, שו"ת "בנין אב ח"ד סימן כ"ג, שו"ת "שמע שלמה" וכתת אין עת פנוי: ומ"מ אותם שרגילים להשרות החילבה קודם טחינתה, יש בכך צד מעלה שאם נשארה שם חיטה היא ממהרת להתרכך ולהתנפח במים יותר מגרגירי החילבה, והיא ניכרת אז יותר מאשר לפני השרייה לפי מה ששמעתי, ואם אירע שאכן נמצאה שם חיטה אחר שהייה קצת במי

תשובה: דבר ידוע הוא שבגרגירי החילבה [כך שם תבלין זה בלשון ערבי, ובלשון חז"ל נקרא תַלְתָן] דבר שכיח להימצא בהם גרגירי חיטה שלמים ושבורים, ולפעמים יש שמעורב בהם גם שעורים, ועל כן אף שמנהגינו פשוט ומפורסם בכל קהילות תימן כפי הדין, להתיר כל מיני הקטניות ואפילו אורז, אחרי שבוררים אותם היטב שלא יהיה בהם שום חשש תערובת מיני דגן, מכל מקום בגרגירי החילבה צריך זהירות יתירה, ולכן כתב אאמו"ר שליט"א בשלחן ערוך המקוצר סימן פ"ג סעיף ד' דיש לזוהר מאוד לבדקם היטב היטב אחד אחד במקום שיש הרבה אור, כי החיטים דומים בצבעם ובגדלם לחילבה, וראוי לבדקם כמה פעמים, וכן לטחנם קודם פסח עכ"ל, והטעם לטחנם קודם פסח, ביאר שם ב-"עיני יצחק" אות י"ג, על פי המבואר בתשובות מהרי"ץ בשו"ת פעולת צדיק ח"א סימן קע"ב ו-ח"ב סימן קט"ז, לגבי צימוקין ושומשמין שיש בהם תערובת חיטים או שעורים, שבמקום ספק מצרפינן דעת הסוברים שחמץ שנתבטל בששים קודם פסח, אינו חוזר וניעור ע"כ: ולפי ששמעתי ת"ח נושאים ונותנים בדבר, ראיתי להרחיב הביאור בזה, והוא דזה פשוט דאין טחינת החילבה כדי שאם יש שם גרגיר חיטה שלם לא תאסור הכל משום בריה דאפילו באלף לא בטיל, דחיטה לא מיקרי בריה דלאו בריית נשמה היא, כמפורש בשו"ע ביו"ד סי' ק' סעיף א', אלא תועלת הטחינה הוא, שאם יש שם גרגיר חיטה הרי הוא פְּעִין, וחמץ בעין אינו בטל אפילו בששים גם למאן דאמר אינו חוזר וניעור וכמו שכתב המג"א ועוד אחרונים בסימן תמ"ז סעיף ג', והובאו דבריהם להלכה בשתילי זתים שם ס"ק ט"ו, ובמשנ"ב ס"ק כ"ב, ובכף החיים ס"ק ס"א, ולא תימא דוקא דומיא דהתם שנמצאת חיטה בתרנגולת שהחיטה ניכרת לעין טובא, אלא בכל גוונא שאפשר לבררו והעין יכולה לראותו בתוך התערובת ואפילו ע"י טורח, וי"א אפילו בטורח גדול, אינו בטל לעולם גם כשאינו בריה, כמבואר בשו"ת הרשב"א ח"א סי' תפ"ה לענין תערובת גרגירי חיטה שנתבקעו, ובפרי חדש ביו"ד סי' ק"ד ס"ג שהאריך בזה יעו"ש, ובפרי תואר, וכן בט"ז וש"ך שם, ותמצית דברי הפר"ח הובאו גם בראשי בשמים [שתילי זתים] למהר"ד משרקי שם סק"ד, ובחכמת אדם כלל נ"א אות א', ובספר בדיקת המזון כהלכה [להרה"ג משה ויא שליט"א] הלכות תולעים פ"ז הערה א' [כרך א' דף קל"א] הרחיב בדברי הפוסקים בכלל זה, ובהגדרת דבר הניכר לעין יעו"ש"ב, וממילא לעניינינו גרגיר חיטה שלם או שבור, אף שהוא מעורב בחילבה, הוא בכלל בעין, כי הפרש יש בין חיטה

השרייה, נראה דיש להחמיר לאסור כל החילבה בפסח, שמא הספיקה החיטה להחמיץ [ע' בש"ע סי' תס"ז ס"ב וס"ט ואחרונים שם] וליתן טעם בחילבה ולדין קיימ"ל דחוזר וניעור בפסח, מיהו יכולים להסיר החיטה ולשמור החילבה לאחר פסח, דלא אמרינן חוזר וניעור אלא לענין אכילה, ויש להחמיר גם בהנאה [ונ"מ לענין להריח צפורן, וע"ע שו"ת פעו"צ ח"ב סס"י קט"ז ודו"ק], אבל להשהות מותר אם יש בו ששים, וכן משמע בשו"ת פעו"צ ח"ב סי' ק"פ סוף או"ג בשם הרדב"ז, וכ"כ בברכי יוסף סי' תמ"ז אות י"ד ועוד אחרונים, הוב"ד בשדי חמד מערכת חמץ ומצה סי' ג' או"ג ע"ש, ויש מקילין אף ביותר מזה, וע"ע שער הציון סי' תמ"ז אות קס"ט, ולאאמו"ר שליט"א בש"ע המקוצר סי' פ"ב הע' א', ואכמ"ל:

פירות הנושרים מדברינו: (א) הדרך המוכחח להינצל מכל חשש תערובת חמץ בחילבה, הוא לבדקם

היטב היטב אחד אחד במקום שיש הרבה אור, ויבדקם כמה פעמים, והכל לפי סוג החילבה, כי יש נקיים יותר ויש פחות, ולאחר מכן יטחן אותם קודם פסח, ונכון גם כן לשרותם במים קודם פסח, ומ"מ במקום דוחק כגון שבני ביתו מרובים ואינו יכול לשרות כל מה שחושב שאפשר שיצטרך לימי הפסח, על כל פנים יטחן הכל קודם פסח וזה ג"כ מועיל, כי מן הדין נראה דדי בכך ואין צריך עוד להשרותם דוקא קודם פסח בפרט שיש כאן כמה צדדים וספקות להקל ואכמ"ל עוד, (ב) אותם שרגילים להשרות החילבה קודם טחינתה ואירע שמצאו אז חיטה, יש להסיר משם את החיטה, ולא ישתמש עוד בחילבה זו לפסח, מיהו להשהותה בפסח מותר, דלענין שהייה לא אמרינן חוזר וניעור ובטל בששים:

(הרה"ג ר' משה רצאבי שליט"א)